

Recensies

Johan Huizinga, *America. A Dutch Historian's Vision. From Afar and Near*. Translated with an introduction and notes by Herbert H. Rowen (Harper Torchbooks, New York: Harper and Row, 1972, 337 blz.).

Het moest natuurlijk wel een keer zo ver komen. Huizinga's roem in Amerika moest wel leiden tot het vertalen van zijn boeken over dat land. Hier zijn ze, twee tezamen in één band, *Mens en menigte in Amerika*, vertaald naar de derde druk van 1928 en *Amerika levend en denkend*, van 1926. De Amerikaanse titel vertelt het erbij, het eerste boek bevat de uitwerking van een serie colleges die Huizinga gaf voor hij in Amerika geweest was (al in 1917 toen blijkbaar Amerika's partij kiezen in de eerste wereldoorlog de belangstelling wekte), het tweede is een verzameling notities meegebracht van zijn reis in 1926, gemaakt op uitnodiging van de Laura Spellman Rockefeller Memorial Fund.

Rowen heeft zijn voortreffelijke en zeer zorgvuldige vertaling voorzien van een korte inleiding. Daarin merkt hij op dat Huizinga in zijn waarnemingen eerder een individualist is dan typisch voor de Europese benadering van de nieuwe wereld. Daar kan men natuurlijk over strijden, maar ik geloof dat Rowen niet meer bedoelt dan dat Huizinga's boek inderdaad een heel bijzondere plaats inneemt in de Europese literatuur over Amerika. Dat komt eigenlijk omdat het noch een gewone geschiedenis is, in de eerste helft, noch een gewone reisbeschrijving, in de tweede. Mij dunkt dat het eigenaardige in dit werk meer in de vorm dan in de inhoud te vinden is, voor zover die te scheiden zijn. Het is anderzijds namelijk ook heel waar wat Rowen verder opmerkt, meer aanvullend dan tegenstrijdig, dat Huizinga's geest Europees was 'in its general cast and 'cultural' in the broadest possible sense in its individual characteristics'.

Dat is, zo geloof ik zelfs, de kracht van zijn eerste en de zwakte van zijn tweede boek. Bij het herlezen van deze werken ben ik weer getroffen door de originaliteit van Huizinga's benadering. Uitgaande van Europese begrippen heeft hij de soepelheid om het unieke van Amerika juist zo te ontdekken, dwarsdoorsneden durft hij te geven van het Amerikaanse verleden die verrassend zijn. Maar in het reisverslag verliest hij de afstand (het is waar, zijn zogenaamde 'losse opmerkingen' zijn niet zulke achteloze reisnotities, ze zijn heel nadrukkelijk thuis bijgewerkt, zoals men uit een vergelijking met de fragmenten kan leren, welke Leonhard Huizinga in zijn *Herinneringen aan mijn vader* (Den Haag, 1963) heeft gepubliceerd). Op reis heeft hij, met al zijn objectiviteit toch niet helemaal de verleiding kunnen weerstaan waarvoor zoveel reizigers in de Verenigde Staten zijn bezweken, namelijk om het sensationele en bizarre te hoog op te nemen. In het tweede deel gaat het eigenlijke Amerika schuil achter de excessen van de 'roaring twenties'. Ten dele tenminste, er is heel wat waardevoels ook in dit reisverslag.

De vertaler heeft zijn taak voorbeeldig ten einde gebracht. Met de grootste zorg heeft hij Huizinga's stijleigenaardigheden trachten weer te geven. Juist bij het vertalen worden de kracht en zwakheid van een geschrift openbaar en zo merkt Rowen zeer terecht op dat

Huizinga's boek zich beter laat overzetten wanneer hij over zaken spreekt die hem vertrouwd zijn dan wanneer hij zich begeeft op het hem onbekende terrein der economie. In noten heeft de vertaler de sporadische kleine fouten op een bescheiden wijze recht gezet en Nederlandse zaken en vergelijkingen duidelijk gemaakt aan de Amerikaanse lezers. Dat is haast altijd deskundig gedaan en slechts eenmaal ontspoot hij, op p. 266. Huizinga schreef dat het woord probleem door gedachtenloos gebruik een cliché was geworden en 'als zodanig de persecutie van Charivarius' te lijden had. Daarbij geeft Rowen de wel vermakelijke noot: 'Since there is no such person or god in classical mythology, the name Charivarius is obviously Huizinga's jesting transformation of the famous French satirical journal Charivari, on the model of a classical god'. Van die opmerking zou de heer Nolst Trénité genoten hebben. Maar men moet wel zeer ingeleid zijn in de eigenaardigheden van een ander land om zulke kleinigheden te weten. Voor het overige niets dan lof voor dit Amerikaanse boek dat onze grote historicus voluit recht doet.

J. W. Schulte Nordholt

J. Gilissen, ed., *Introduction bibliographique à l'histoire du droit et à l'ethnologie juridique, C/4, Pays-Bas* par L. E. van Holk (Editions de l'Institut de Sociologie fondé par Ernest Solvay, Université Libre; Brussel, 1971).

In dit groots opgezette repertorium, dat zowel de Europese als buiten-Europese rechtsgeschiedenis zal omvatten, heeft Mr. L. E. van Holk, directeur van het Nederlands Centrum voor Rechtshistorische Documentatie te Amsterdam, het hoofdstuk 'Nederland' voor zijn rekening genomen. Het doel was een selectieve bibliographie betreffende de rechtsgeschiedenis binnen de grenzen van het huidige Nederland samen te stellen. De titels zijn voorzien van Franse vertaling.

Het maken van bibliographieën is een oninspirerende, zelfverloochenende bezigheid en het past een recensent om het resultaat met dankbaarheid te bespreken zonder op alle slakken zout te leggen. Er is echter een grens aan wat men op het stuk van slordigheid, inconsequenties en willekeur toelaatbare kleinigheden mag noemen en die grens is in deze bibliographie verre overschreden. Het wemelt er van zonden tegen het voorgeschreven systeem, van onnauwkeurigheden, fouten in de titelbeschrijving, in auteursnamen, jaartallen van publicatie en wat niet al. Het is ondoenlijk en onnodig die alle op te sommen - een bloemlezing moge de lezer een indruk geven van wat er allemaal is misgegaan.

Om te beginnen het *Groot Placaet-boeck* van Cau, dat hier op naam is gesteld van diens voortzetter Van der Linden (no. 135). De titel is beperkt tot de twee beginwoorden, waarin één spelfout, met weglating van zowel Staten-Generaal als Staten van Holland, West-Friesland en Zeeland, zodat de inhoud van de collectie onduidelijk is. Het staat gerubriceerd onder 'Législation', terwijl de overige plakaatboeken naar provincie zijn gerangschikt. Het voorbeeld toont drie veel voorkomende euvelen bijeen: onnauwkeurige titelbeschrijving (zie ook Beekman's *Geschiedkundige Atlas* (no. 35), hier op naam van P. J. Blok gesteld), spellingfouten en ondoordachte indeling. Nog een paar exempelen van dit laatste: Fruin-Colenbrander staat op pag. 15, Fockema Andreae's *Nederlandse Staat onder de Republiek* op pag. 31, Oud's *Honderd Jaren* staat op pag. 32 onder 'Droit public', zijn *Jongste Verleden* (7 dln.) ontbreekt. K. de Vries' studie over het strafproces in de middeleeuwse stad heeft, als enige, in meer dan één rubriek een apart nummer en een aparte vertaling gekregen (nos. 335 en 419).